

*Сокалюк (Галушко) В. А.,**аспірантка кафедри цивільного права інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ОBOB'ЯЗКИ ІНШИХ ОСІБ ЩОДО ЕМБРІОНА

Анотація. Стаття присвячена актуальному, проте одному з найменш досліджених на тепер, інституту цивільного права – особистих немайнових обов'язків інших осіб у сфері правових відносин із зачатого, але ще ненародженою дитиною. Завдяки аналізу кореляції між суб'єктивними правами й особистими немайновими обов'язками в роботі доходить висновку про можливість існування юридичних обов'язків без прив'язки до наявних суб'єктивних прав фізичних осіб загалом та ембріона зокрема. Пропозиція такого виокремлення обґрунтовується недостатністю чинного правового регулювання у сфері правового статусу ембріона та його захисту, адже запропонований законодавцем у статті 25 Цивільного кодексу України інститут охоронюваних законом інтересів не передбачає жодних вимог учинення або утримання від учинення певних дій іншими особами або чітко встановлених меж поведінки. Саме тому увага приділяється виявленню конкретних позитивних і негативних особистих немайнових обов'язків інших осіб щодо зачатого, але ще ненародженої дитини з-поміж міжнародних нормативно-правових актів і судової практики, національних положень законодавства й правової доктрини, а також їхній характеристиці. Завдяки аналізу зазначених джерел дослідження пропонує виділяти такі особисті немайнові обов'язки, як: особистий немайновий обов'язок інших осіб висловлювати повагу до ембріона, особистий немайновий обов'язок інших осіб утримуватися від вирощування ембріонів для дослідних цілей, особистий немайновий обов'язок інших осіб утримуватися від репродуктивного клонування людей та особистий немайновий обов'язок інших осіб утримуватися від статевої селекції. Особливо в роботі робиться наголос на питаннях практичного й теоретичного значення закріплення всіх перелічених обов'язків на законодавчому рівні.

У статті стверджується, що окреслені приклади юридичних обов'язків інших осіб щодо зачатого, але ще ненародженої дитини не вичерпні, а тому пропонується подальше дослідження як самого інституту особистих немайнових обов'язків, так і обов'язків вчиняти конкретні дії стосовно ембріонів чи, навпаки, утримуватися від них.

З огляду на те, що запропоноване дослідження є одним із перших з окресленої тематики, і зважаючи на наявність конкретних аргументів практичної значущості отриманих результатів дослідження, стаття має певний інтерес для всієї цивілістичної доктрини й може слугувати базисом, на який можна спиратися під час розроблення пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: правовий статус ембріона, правоздатність, суб'єктивні права, охоронюваний законом інтерес, позитивний і негативний юридичний обов'язок.

Постановка проблеми. Відповідно до українського законодавства здатність мати цивільні права й обов'язки виникає в момент народження фізичної особи. Із цього випливає немож-

ливість зачатого, але ще ненародженої дитини мати суб'єктивні права та обов'язки в Україні. Втім, існують держави, які визнають ембріон суб'єктом права та наділяють людину правоздатністю ще до моменту народження. Зокрема, така позиція закріплена в законодавстві Угорщини, частково визнаної Абхазії, та в Американській конвенції про права людини, ухваленій у 1969 році. З огляду на те, що за будь-яких обставин людські ембріони вимагають поведінки, гідної людини, та що в теперішній час відсутнє адекватне становище, що регулює межі поведінки з ним, важливим є детальне дослідження конкретного елемента правового статусу ембріона – особистих немайнових прав інших осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особисті немайнові права та обов'язки є одними з найбільш досліджуваних у цивілістичній доктрині. Серед числа українських науковців, які займалися їхнім вивченням, слід виокремити праці Ч.Н. Азімова, І.А. Безклубого, Д.В. Бобрової, Т.В. Боднар, В.І. Борисової, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, І.В. Жилінкової, В.І. Кисіля, В.М. Коссака, О.В. Кохановської, О.Д. Крупчана, Н.С. Кузнецової, І.М. Кучеренко, В.В. Луця, Р.А. Майданика, В.Ф. Маслова, Г.К. Матвеева, О.О. Мережка, О.А. Підпригори, О.О. Підпригори, О.А. Пушкіна, З.В. Ромовської, М.М. Сібільова, І.В. Спасибо-Фатєєвої, Є.О. Харитонова, Я.М. Шевченко, Р.Б. Шишки й інших. Однак у той час, як велика увага приділяється розгляду питань, пов'язаних з особистими немайновими правами, зовсім не приділяється увага дослідженню особистих немайнових обов'язків як окремої частини цього інституту, що обумовлює підвищену актуальність теми статті.

Метою статті є окреслення природи й змісту особистих немайнових обов'язків інших осіб по відношенню до ембріона як складової правового статусу останнього та виявлення потенціалу практичного застосування та імплементації положень міжнародних нормативно-правових актів, які закріплюють такі особисті немайнові обов'язки, у національну правову систему.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яка людина проходить етап внутрішньоутробного розвитку, отже, в інтересах кожного з нас є врегулювання на законодавчому рівні питань, пов'язаних із захистом ембріона. Правовий статус ненародженої дитини є проблемним через невизначеність щодо його змісту. Так, загальний правовий статус особи зазвичай включає в себе такі структурні елементи, як правосуб'єктність; суб'єктивні права, свободи, юридичні обов'язки тощо. Однак з огляду на положення частини 2 статті 25 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), які встановлюють появу правоздатності з моменту народження, неможливим є застосування зазначених елементів загального правового статусу, зокрема правоздатність у традиційному розумінні, по відношенню до ембріона [1].

Окрім окреслених положень, стаття 25 ЦК України окремо дозволяє у випадках, встановлених законом, охороняти інтєреси зачатой, але ще не народженої дитини [1]. Однак Конституційний суд України у своєму рішенні від 1 грудня 2004 року зазначив, що сам по собі інтерес, навіть перебуваючи під охороною закону чи права, на відміну від суб'єктивного права, не забезпечується юридичним обов'язком іншої сторони, а користування благом, до якого людина має законний інтерес, має протікати без вимог певних дій від інших осіб або чітко встановлених меж поведінки. Суд встановив, що охоронюваний законом інтерес регулює ту сферу відносин, заглиблення в яку для суб'єктивного права законодавець вважає неможливим або недоцільним [2]. Стрімкий розвиток науки й технологій, пов'язаних із маніпуляціями із зачатой, але ще ненародженою дитиною, вимагають відповідних оновлень у правовому регулюванні статусу ембріона. Сьогодні доцільно та навіть необхідно надання та гарантування йому такого правового захисту, на який він заслуговує через своє моральне становище, а категорія «охоронюваний законом інтерес» не є достатньою для правового захисту ненародженої дитини без закріплення меж дозволеної поведінки інших осіб.

Неможливість використання інституту суб'єктивних прав до зачатой, але ще ненародженої дитини вже була окреслена на початку цієї статті. Утім, існує можливість вимагати певної поведінки від інших осіб по відношенню до ембріона шляхом встановлення певних особистих немайнових обов'язків. Загальноприйнятим є визначення юридичного обов'язку як необхідності виконання уповноваженою особою певних дій (або утримання від них) з метою дотримання відповідного суб'єктивного права іншого учасника правовідношення [3, с. 153]. Мало того, юридичні обов'язки не лише фіксують стандарти обов'язкової, корисної, доцільної для нормальної життєдіяльності суспільства поведінки, а й розкривають основні принципи взаємовідносин між особами, особою та державою тощо.

Проблема застосування юридичного обов'язку інших осіб по відношенню до ембріона може виявлятися в наступному. За загальним правилом, кожному юридичному обов'язку має передувати кореспондуюче суб'єктивне право. Аналіз цивільної доктрини говорить про те, що ці два елементи не можуть існувати один без одного, та якщо суб'єктивне право надається управомоченій особі для задоволення її інтересів, то юридичний обов'язок приписується зобов'язаній особі в цілях забезпечення дотримання прав управомоченої [4]. Таку думку поділяють Г.Ф. Шершеневич, О.Г. Певзнер, С.С. Алексєєв та інші. Утім, існують приклади, коли закон закріплює за іншими особами обов'язок вчиняти або утримуватися від певних дій без закріплення кореспондуючих таким обов'язкам прав.

Зокрема, стаття 297 ЦК України закріплює особисте немайнове право кожного на повагу до гідності та честі [1]. Попередній аналіз дає зрозуміти, що під «кожним» мається на увазі правоздатна фізична особа, та що таке право діє тільки від живонародження до смерті особи. Водночас стаття 298 ЦК України закріплює обов'язок кожного ставитися з повагою до людини, яка померла [1]. У цьому випадку не існує кореспондуючого зазначеному обов'язку суб'єктивного права особи, адже її/його здатність мати права припинилася в момент смерті. У цьому разі законодавець не закріплює за померлою людиною конкретного особистого немайнового права, а, швидше за все, закріплює певний особистий немайновий обов'язок інших осіб

по відношенню до неї/нього. Таке положення відіграє важливу роль, оскільки за своєю суттю є нормою-принципом, що сприяє ствердженню в Україні моральних засад суспільства та спрямована на забезпечення поваги до гідності людини [5]. Статтю 298 ЦК України можна використати як аналогію та припустити, що при закріпленні поваги до людини, яка вже втратила свою правоздатність, можливо та необхідно закріпити таку повагу до людини, яка ще її не набула.

Аналогічної точки зору притримуються як українські, так і зарубіжні вчені. Зокрема, Григоренко О.В. стверджує, що необхідно вести мову про висловлення до ембріона поваги та її закріплення в нормативно-правових актах [6]. Б. Стейнбок, досліджуючи моральний статус ембріона, вказує, що «як неповага до мертвих тіл може вразити нашу повагу до живих людей, так само <...> може застосовуватися належне лікування або використання ембріонів» [7].

Підтвердженням необхідності закріплення на законодавчому рівні особистого немайнового обов'язку інших осіб ставитися до ембріона з повагою можуть слугувати положення міжнародних актів. Зокрема, про повагу до ембріонів згадується в Рекомендації парламентської Асамблеї Європи № 1046 (1986) щодо використання ембріонів та плодів людини для цілей діагностики, терапії, наукових досліджень, промислового використання та торгівлі. Наголошуючи на необхідності європейської співпраці, документ рекомендує урядам держав-учасниць підготувати звіт про використання людських ембріонів і плодів у наукових дослідженнях з урахуванням необхідного балансу принципів свободи дослідження і поваги людського життя та інших аспектів прав людини. Окрім терміну «повага», цей міжнародний документ оперує й поняттям «гідність», коли говорить про статус ненародженої дитини. Так, пункт 10 встановлює, що за будь-яких обставин людські ембріони і плоди вимагають звернення, гідного людини [8].

Це означає, що поряд із терміном «повага» існують і інші, схожі по змісту категорії. Аналіз національного та зарубіжного законодавства, судової практики та правової доктрини дав змогу додатково виокремити такі терміни як «гідність» та «шанобливе ставлення» в контексті обговорення правового статусу ембріона. У той час, як різниця в термінології не впливає на практичний результат застосування обов'язку інших осіб ставитися до ненародженої дитини з повагою, доцільним є окреслення певних позицій щодо їхнього співвідношення.

Європейський суд із прав людини в рішенні Тишбонц проти Польщі (CASE OF TYSIAC v. POLAND) зауважив, що поняття «повага» не є чітким, особливо в тому, що стосується позитивних зобов'язань: з огляду на різноманітність практики, що застосовується, та ситуацій, що складаються в державах, вимоги до цього поняття можуть значно відрізнятися в конкретних випадках [9].

Досліджуючи термін «повага», С.Л. Дарволл розмежував два типи ставлення, які підпадають під заданий термін. Першим різновидом поваги автор називає повагу визнання (англ. – recognition respect), яка полягає в належному визнанні особливостей об'єкта поваги під час роздумів про поводження з ним. Прикладом такої поваги можуть бути люди, оскільки, обираючи лінію своєї поведінки, ми визнаємо, що маємо сприймати інших серйозно і враховувати той факт, що вони є людьми зі своїми правами та свободами. В іншому типі поваги – оцінній повазі (англ. – appraisal respect) – об'єктами поваги є певні

риси, які роблять когось чи щось гідним ствердної оцінки. На відміну від поваги визнання, оцінна повага не полягає в коректуванні своєї поведінки [10].

Конституційне й цивільне право України використовує термін «повага» переважно через прив'язку до гідності особи шляхом встановлення відповідного суб'єктивного права (стаття 28 Конституції України «Кожен має право на повагу до його гідності», стаття 297 ЦК України «Право на повагу до гідності та честі»). Утім, існують приклади використання терміну «повага» не через повагу до гідності та без закріплення права на нього. Зразком може слугувати вже досліджувана в роботі стаття 298 ЦК України, відповідно до якої «повагою до людини, яка померла, є зобов'язання кожного шанобливо ставитися до тіла людини, яка померла». Аналіз зазначеної норми говорить про отождолення національним законодавством «поваги» та «шанобливого ставлення» шляхом пояснення першого через друге.

Міжнародна судова практика теж містить згадування про повагу до ембріонів. Зокрема, Верховний суд Норвегії в 1979 році наголошував на важливості компромісу між повагою до ненародженого життя та іншими істотними та гідними міркуваннями під час постановлення державою законів про аборт.

Проте ані судова практика Норвегії, ні рекомендації Парламентської асамблеї Ради Європи (стаття 288 Договору про функціонування Європейського Союзу), а тим більше правова доктрина не носять зобов'язального характеру. Незважаючи на те, що вони можуть мати потенційний вплив на практику в тій чи іншій правовій сфері, таких положень замало для унормування позитивного обов'язку інших осіб ставитися з повагою до ненародженої дитини. До того ж зазначені твердження не містять конкретики, а лише встановлюють загальну парадигму бажаного мислення. Необхідно знайти тверде підґрунтя з переконливих аргументів значущості закріплення таких положень на рівні законів.

Позиції авторів щодо підстав важливості висловлення поваги до людських ембріонів значно варіюються. Найпопулярнішими, проте недостатньо аргументованими є твердження про те, що повагу до ненародженої людини необхідно висловлювати через гуманність та людяність; через те, що людські ембріони – це живі істоти. Неможливо погодитися з такою позицією з огляду на наступне. По-перше, гуманність та людяність – це оцінні, абстрактні категорії. Їхній зміст та сфера застосування є занадто неоднозначними для виправдання внесення змін до законодавства України. По-друге, встановлення особистого немайнового обов'язку осіб висловлювати повагу до ембріона лише через те, що він є живою істотою, також не витримує критики. Нас оточує безліч живих істот, які не потребують законодавчого закріплення поваги до себе: тварини, рослини тощо. Більше того, ЦК України містить вимогу щодо висловлення поваги до неживих людей у статті 298.

Вдалим вбачається підхід М.Е. Уоррен. У пошуках причин шанобливого ставлення до ембріона авторка запропонувала застосувати принцип транзитивної (перехідної) поваги, який означає, що, коли це можливо й морально допустимо, люди мають поважати атрибути морального статусу один одного. Принципом транзитивної поваги М.Е. Уоррен вважає вимогу «чесно вислухати причини інших людей приписувати певним суб'єктам (сутностям) сильніший або слабший моральний статус, ніж ми вважаємо за доцільне <...>, що не вимагає від нас прийняття таких приписів без поважних причин.

Ми маємо право відкидати приписи їхнього морального статусу, які є нераціональними, неповажними до життя, жорстоким, несумісним із моральними правами людських або нелюдських істот або ворожим для здоров'я соціальних чи біотичних спільнот» [11]. Підсумовуючи, такий підхід говорить про необхідність поважати те, що для інших є об'єктом великого морального значення. У нашому випадку, мова йдеться про обов'язок висловлення поваги до приписів морального статусу, наданих ембріону джерелами гамет (батьками). Практичною підставою такого твердження є вимога запитувати дозвіл на використання ембріонів у донорів гамет (батьків), унормоване великою кількістю країн, зокрема, Канадою (стаття 8 (1) Закону про сприяння репродукції людини), Індією (4.1.1 Національних настанов щодо дослідження стовбурових клітин) тощо.

Теоретичне значення полягає в сприянні ствердженню в Україні моральних засад суспільства, яких притримуються передові країни при поводженні з ненародженою дитиною. Практичне значення обов'язку висловлення поваги до зачатой, але ще ненародженої дитини полягає у встановленні детальної регламентації досліджень за участю людського ембріона та обов'язку дотримання допустимих меж поводження з ним.

Особистий немайновий обов'язок інших осіб висловлювати повагу до ембріона під час маніпуляцій із ним не є єдиним обов'язком інших по відношенню до ненародженої дитини. Наступні обов'язки можна виокремити під час аналізу, наприклад, Конвенції про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенції про права людини та біомедицину від 4 квітня 1997 року (далі – Конвенція Ов'єдо). Одним з основних положень, закріплених цією Конвенцією, є заборона вирощування ембріони людини для дослідних цілей, що проявляється у відповідному обов'язку інших осіб утримуватися від таких дій [12].

У національному законодавстві існує положення схожої направленості – заборона клонування людини, закріплена Законом України «Про заборону репродуктивного клонування людини» від 14 грудня 2004 року № 2231-IV. Така заборона набуває все більшого поширення в різних країнах світу й на міжнародному рівні. До заборони репродуктивного клонування людини, тобто отримання його генетичних копій, закликають Загальна Декларація ООН з геному людини та прав людини, Додатковий протокол про заборону клонування людини до Конвенції Ради Європи про права людини та біомедицину, Хартія Європейського Союзу про основні права.

Як вирощування людей для дослідних цілей, так і вирощування (клонування) людей для репродуктивних цілей стосуються негативного обов'язку інших осіб, який має проявлятися у втриманні від вчинення конкретних дій, пов'язаних із маніпуляціями з ненародженими дітьми. Такі заборони необхідні насамперед через недосконалість та надзвичайно низьку ефективність методів вирощування ембріонів *in vitro*; наявність надзвичайно високого ризику для здоров'я жінок – потенційних учасниць неконтрольованих експериментів; високу вірогідність появи неповноцінних індивідумів, незрозумілість їхнього правового статусу та стосунків із суспільством, що створює передумови деградації сім'ї, руйнації людських та соціальних цінностей.

Наступною важливою нормою є стаття 14 Конвенції Ов'єдо, яка закріплює заборону селекції статі. Вона встановлює, що використання медичних репродуктивних технологій із метою

селекції статі майбутньої дитини не дозволяється, за винятком випадків, коли необхідно уникнути серйозного спадкового захворювання, пов'язаного зі статтю. Аналогічний припис, тільки у формі рекомендації, міститься й у Положенні про запліднення in-vitro та трансплантації ембріонів, прийнятій 39-ю Всесвітньо-ї-медичною асамблеєю в жовтні 1987 року [13].

Така заборона спричинена насамперед історичними чинниками. Наприклад, після запровадження технологій визначення статі майбутньої дитини, у деяких східних країнах з'явилася тенденція обирати народження дитини лише чоловічої статі, що призвело до порушення природного співвідношення між чоловіками та жінками. Іноземною доктриною було навіть запроваджено поняття «жінки, яких бракує» (missing women), яке означає відсутність серед певних поколінь достатньої кількості жінок для створення сімей, які не народжувалися внаслідок сексистських поглядів суспільства [14].

Висновки. Наведення прикладів реального існування положень національного законодавства, які встановлюють незалежний від суб'єктивного права особистий немайновий обов'язок по відношенню до померлої особи (стаття 298 ЦК України) говорить про можливість запровадження аналогічних приписів щодо ембріонів. Позитивні та негативні особисті немайнові обов'язки, окреслені в дослідженні, не є вичерпними. Окрім особистого немайнового обов'язку висловлення до ембріона поваги, особистого немайнового обов'язку інших осіб утримуватися від вирощування ембріонів для дослідних цілей, клонування людей та статевої селекції, існують і інші положення нормативно-правових актів та пропозиції доктрини, які заслуговують на увагу. Виокремлення зазначених у статті обов'язків та їхня характеристика обґрунтовують необхідність подальшого заглиблення в запропоновану сферу для формування пропозицій щодо удосконалення правового регулювання відносин, пов'язаних із використанням та маніпуляціями на ембріонах людини.

Література:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) від 1 грудня 2004 р. № 18-рп/2004 / Конституційний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-04#Text>.
3. Оборотов Ю.Н., Дудченко В.В. Общетеоретическая юриспруденция. Одесса : Феникс, 2011. 436 с.
4. Юрчак І.Р. Обов'язки особи: теоретико-правовий вимір : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2016. 185 с.
5. Науково-практичний коментар до статті 298 Цивільного кодексу України. Ліга 360 : вебсайт. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KK000450>.
6. Григоренко О.В. Реалізація та захист прав фізичних осіб, що виникають при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2016. 226 с.
7. Steinbock V. Moral Status, Moral Value, and Human Embryos: Implications for Stem Cell Research. *The Oxford Handbook of Bioethics*. Oxford University Press, 2007. Vol. 1. P. 416–440.
8. Рекомендація 1046 (1986) щодо використання ембріонів та плодів людини для цілей діагностики, терапії, наукових досліджень, промислового використання та торгівлі : Міжнародний документ Парламентської асамблеї Ради Європи від 24 вересня 1986 р.

База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_070.

9. Case of Tysięc v. Poland: judgment of the European Court of Human Rights from 20 march 2007 / European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-79812%22%5D%7D>.
10. Darwall S.L. Two Kinds of Respect. *The University of Chicago Press. Ethics*, 1977. Vol. 88. No. 1. P. 36–49.
11. Warren M.A. Moral Status: Obligations to Persons and Other Living Things. Clarendon Press, 1997. 280 p.
12. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину : Міжнародний документ від 04 квітня 1997 р. (у редакції від 25 січня 2005 р. № 994_334). База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334.
13. Положення про запліднення in-vitro та трансплантацію ембріонів : Міжнародний документ Всесвітньої медичної асоціації від 01 жовтня 1987 р. База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_027#Text.
14. Missing women. *Wikipedia: free encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Missing_women.

Sokaliuk (Halushko) V. Personal non-property responsibilities of other persons in relation to the embryos

Summary. The article deals with the urgent, but so far the least studied institution of civil law – the institution of personal non-property responsibilities of other individuals in the field of legal relations with a conceived but not yet born child. The analysis of the correlation between subjective rights and personal intangible responsibilities in the work concludes that the existence of legal obligations without reference to the existing subjective rights of individuals in general, and the embryo in particular. The proposal of such separation is justified by the lack of existing legal regulation in the field of the legal status of the embryo and its protection because proposed by the legislator in Article 25 of the Civil Code of Ukraine, the institution of legally protected interests does not require That is why the main focus is on identifying specific positive and negative personal intangible responsibilities of others concerning a conceived but unborn child among international regulations and case law, national provisions of law and legal doctrine, and their characteristics. Due to the analysis of these sources, the article proposes to highlight such personal intangible responsibilities as the personal intangible duty of other individuals to show respect for the embryo, the personal intangible duty of other individuals to refrain from growing embryos for research purposes, the personal intangible duty of other individuals to refrain from human reproductive cloning and the personal non-property duty of other individuals to refrain from sexual selection. The article emphasizes the practical and theoretical importance of consolidating all these responsibilities at the legislative level.

The article argues that the outlined examples of legal obligations of others regarding a conceived but not yet born child are not exhaustive and therefore proposes further study of both the institution of personal non-pecuniary duties and the obligation to take specific action on embryos or, conversely, abstain from them.

Given that the proposed study is one of the first on the subject, and given the specific arguments for the practical significance of the results of the study, the article is of interest to all civil doctrine and can serve as a basis for developing proposals to improve the existing legislation.

Key words: embryos legal status, legal capacity, subjective rights, legally protected interest, positive and negative legal responsibilities.